

نقش بسیج مردمی مبتنی بر نظریه مقاومت در نظم جدید منطقه‌ای

عبدالله مبینی دهکردی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۷

چکیده:

این پژوهش به بررسی نقش و جایگاه بسیج مردمی به عنوان یکی از ابزارهای مهم قدرت نرم و سخت در تحولات منطقه‌ای و بازتعریف هندسه قدرت در خاورمیانه می‌پردازد. در سال‌های اخیر، بسیج مردمی در کشورهایی نظیر ایران، عراق، سوریه، فلسطین و لبنان به عنوان بازیگری کلیدی در مقابله با تهدیدات امنیتی مانند تروریسم، جنگ‌های نیابتی، گروه‌های تکفیری، استراتژی خاورمیانه جدید، استراتژی قدرت هوشمند و طرح معامله قرن و تحریم‌ها ظاهر شده است. هدف اصلی پژوهش، تحلیل تأثیرگذاری بسیج مردمی بر بازدارندگی نظامی، دفاع از منافع ملی، ائتلاف ضلع‌های محور مقاومت منطقه، همگرایی سیاسی و تقویت هویت ملی و مذهبی در سطح منطقه است. روش‌شناسی پژوهش بر مبنای رویکرد ترکیبی شامل تحلیل کیفی داده‌ها، مطالعات موردی (نظیر نقش حشدالشعبی در عراق و حزب‌الله در لبنان)، و تحلیل اسنادی بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که بسیج مردمی، با بهره‌گیری از ویژگی‌هایی چون مردمی بودن، انعطاف‌پذیری ساختاری، انگیزه ایدئولوژیک، سبک و چالاک بودن، کم هزینه و پرفایده بودن توانسته است به عنوان عاملی مهم در موازنه قدرت منطقه‌ای عمل کند. همچنین، این نهادها به طور مستقیم در مهار تهدیدات امنیتی و حفظ تمامیت ارضی کشورهای هدف مشارکت داشته‌اند. این مقاله همچنین نشان می‌دهد که بسیج مردمی به واسطه حمایت‌های ایدئولوژیک و عملیاتی جمهوری اسلامی ایران، نقش قابل توجهی در تقویت محور مقاومت و کاهش نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای ایفا کرده است. نوآوری این مقاله تأکید بر این نکته دارد که بسیج مردمی، به عنوان یک بازیگر در سطح ملی با قابلیت تأثیرگذاری در سطح منطقه‌ای، نقشی کلیدی در شکل‌دهی به آینده هندسه قدرت در نظم چند قطبی ایفا خواهد کرد.

واژگان اصلی: بسیج مردمی، هندسه قدرت، محور مقاومت، قدرت نرم، تحولات منطقه‌ای.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

بسیج مردمی به عنوان نهادی برخاسته از متن جامعه و مبتنی بر ایدئولوژی انقلاب اسلامی، نقشی محوری در تقویت قدرت ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی ایفا می‌کند. این نهاد با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی، توانسته است در حوزه‌های دفاعی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی تأثیرگذار باشد و به عنوان الگویی موفق در مقابله با تهدیدات خارجی و داخلی شناخته شود.

منطقه غرب آسیا با موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک خود، به عنوان یکی از کانون‌های اصلی رقابت قدرت‌های جهانی شناخته می‌شود. وجود بیش از ۷۰ درصد ذخایر انرژی جهان، موقعیت سوق‌الجیشی تنگه‌هایی چون؛ هرمز، باب‌المندب، کانال سوئز و رقابت‌های نظامی - اقتصادی، این منطقه را به صحنه‌ای برای سیاست‌های مداخله‌جویانه قدرت‌های سلطه‌گر تبدیل کرده است. در این میان، بسیج مردمی با بهره‌گیری از ایدئولوژی مقاومت، نه تنها به دفاع از منافع ملی کشورها و گروه‌های همسو پرداخته، بلکه در مقابله با جنگ‌های نیابتی، نفوذ گروه‌های تروریستی و شکست استراتژی‌های قدرت‌های سلطه‌گر مانند طرح خاورمیانه بزرگ، استراتژی قدرت هوشمند، معامله قرن و طرح عادی‌سازی روابط اعراب و اسرائیل، نقشی کلیدی ایفا کرده است.

بسیج مردمی در کشورهایی مانند ایران، لبنان (حزب‌الله)، عراق (حشد الشعبی)، یمن (انصارالله) و فلسطین (حماس و جهاد اسلامی) به عنوان ستون‌های جبهه مقاومت عمل کرده‌اند. این نهادها با ایجاد انسجام و وحدت در میان اقشار مختلف اجتماعی و بسیج منابع انسانی، مالی و لجستیکی، توانسته‌اند ضمن حفظ استقلال و هویت اسلامی، گام‌های بلندی در جهت تقویت محور مقاومت بردارند. بسیج مردمی، از طریق ترویج ارزش‌های اسلامی و روحیه ایثار و شهادت، به احیای هویت اسلامی، تقویت روح اعتماد به نفس و خودباوری انسجام ملی و منطقه‌ای کمک کرده و با ایجاد شبکه‌های ارتباطی مؤثر، منابع لازم برای مقابله با تهدیدات خارجی را فراهم آورده است.

این نهاد علاوه بر ابعاد امنیتی، در حوزه‌های اقتصادی و علمی نیز نقش قابل توجهی ایفا کرده است. بسیج مردمی با حمایت از تولید داخلی، توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، تعطیلی خام‌فروشی منابع و تجاری‌سازی علم و فناوری، توانسته است به تقویت پایه‌های اقتصادی منطقه کمک کند. این اقدامات، زمینه‌ساز تغییر در معادلات قدرت منطقه‌ای و فراهم آوردن بسترهای لازم برای پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی است.

در این چارچوب، بسیج مردمی نه تنها به عنوان یک عامل مؤثر در تقویت جبهه مقاومت

منطقه‌ای عمل کرده، بلکه الگویی برای سایر ملت‌های خواهان آزادی از سلطه‌گری و استبداد فراهم آورده است. ایجاد شبکه‌های منطقه‌ای از گروه‌های مقاومتی و تعریف راهبردهای مؤثر برای مقابله با تهدیدات مشترک، از جمله اقدامات حیاتی در این مسیر به‌شمار می‌رود.

نقش‌آفرینی بسیج مردمی در هندسه قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی، نیازمند تقویت هم‌افزایی و هماهنگی میان گروه‌های مقاومت و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی، علمی و فرهنگی برای تبدیل منطقه به قطب جدید قدرت است. این اقدامات نه تنها معادلات قدرت را به نفع محور مقاومت تغییر می‌دهد، بلکه با فراهم کردن زمینه‌های ظهور تمدن اسلامی، نقش مؤثری در آینده تحولات نظام بین‌الملل ایفا می‌کند.

بیان مسئله

بسیج مردمی، به‌عنوان نهادی انقلابی و مردمی، نقش مهمی در مقابله با این تهدیدات ایفا کرده است. این نهاد با اتکا به ایدئولوژی انقلاب اسلامی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی، در کشورهای مختلف منطقه، از جمله ایران، عراق، لبنان، یمن و فلسطین، به تقویت محور مقاومت پرداخته و در تغییر معادلات قدرت منطقه‌ای نقش مؤثری داشته است. مسئله اصلی این پژوهش بررسی چگونگی نقش‌آفرینی بسیج مردمی در تقویت جبهه مقاومت، تغییر نظم آمریکا محور، به نفع ملت‌های مسلمان و بستر سازی برای ایجاد نظم چندقطبی در منطقه است.

اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به اهمیت استراتژیک منطقه غرب آسیا و تأثیرگذاری سیاست‌های سلطه‌جویانه بر امنیت و منافع ملی کشورهای منطقه، بررسی نقش بسیج مردمی در تقویت محور مقاومت از اهمیت بسزایی برخوردار است. این پژوهش با شناسایی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بسیج مردمی، راهکارهایی را برای مقابله با تهدیدها و تضمین استقلال احیای هویت اسلامی ملت‌های منطقه ضروری می‌داند. تمرکز بر خوداتکائی ایجاد روح اعتماد به نفس در بین مردم و رهائی از سیاست‌های مداخله‌جویانه قدرت‌های فرامنطقه‌ای را ضرورت اجتناب‌پذیر می‌داند.

روش تحقیق

این پژوهش از نوع توسعه‌ای-کاربردی است و از روش‌های توصیفی و تحلیلی بهره گرفته

است. داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی اسنادی و مصاحبه با کارشناسان و نخبگان حوزه مقاومت گردآوری شده‌اند. جامعه آماری شامل ۱۰۰ نفر از خبرگان، فرماندهان و کارشناسان حوزه مقاومت است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه‌های باز و بسته بوده و روایی و پایایی آن از طریق تحلیل‌های آماری و نظرات کارشناسان تأیید شده است.

پس می‌توان گفت در روش تحقیق این مقاله روش ترکیبی شامل روش‌های زیر صورت گرفت.

• **تحلیل کیفی:** بررسی متون و اسناد تاریخی، گزارش‌های منطقه‌ای، و عملکرد بسیج مردمی در تحولات سیاسی و اجتماعی سال‌های اخیر؛

• **مطالعات موردی:** تحلیل نقش حشدالشعبی در عراق، حزب‌الله در لبنان و بسیج مستضعفین در ایران؛

• **تحلیل تطبیقی:** مقایسه عملکرد این نهادها در کشورهای مختلف و تأثیرات آن‌ها بر ساختار قدرت منطقه‌ای.

در این پژوهش به سؤال زیر پاسخ داده می‌شود.

سؤال اصلی: بسیج مردمی چه نقشی در شکل‌دهی به هندسه قدرت و تحولات منطقه‌ای ایفا می‌کند؟

• **سوالات فرعی:**

• چه عواملی باعث تقویت یا تضعیف نقش بسیج مردمی در کشورهای مختلف شده است؟

• تعامل این نهادها با محور مقاومت و قدرت‌های فرامنطقه‌ای چگونه بوده است؟

• چالش‌های ساختاری و اجتماعی این نهادها در سطح منطقه چیست؟

پیشینه پژوهش شامل بررسی تحقیقات مرتبط با محور مقاومت، نقش نیروهای مردمی در تحولات منطقه‌ای، و تحلیل نهادهای شبه‌نظامی در خاورمیانه است. از جمله منابع مهم، می‌توان به مقالات پژوهشگران بین‌المللی و منطقه‌ای درباره بسیج مردمی، مطالعات منتشر شده از مؤسسات تحقیقاتی مانند موسسه‌ها و اندیشکده‌های غربی و منطقه‌ای و گزارش‌های رسمی نهادهای دولتی اشاره کرد. اما تحقیق مستقل پیرامون موضوع فوق تاکنون انجام نگرفته است

چارچوب نظری و عملی

این پژوهش با بهره‌گیری از نظریات جوزف نای، مورگنتاو، موازنه قوا و رویکردهای امنیتی منطقه‌ای، به تحلیل نقش بسیج مردمی در نظم چند قطبی قدرت منطقه‌ای و تقویت جبهه مقاومت پرداخته است.

نظریه قدرت نرم جوزف نای به عنوان چارچوبی کلیدی، تأکید دارد که قدرت تنها به نیروی نظامی یا اقتصادی محدود نمی‌شود، بلکه توانایی جذب و اقناع دیگران از طریق ارزش‌ها، ایدئولوژی و فرهنگ نیز اهمیت دارد. بسیج مردمی با بهره‌گیری از ایدئولوژی انقلاب اسلامی و ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی، توانسته است قدرت نرم قابل توجهی ایجاد کند و در میان ملت‌های منطقه مشروعیت و مقبولیت یابد. بسیج مردمی با بهره‌گیری از قدرت نرم ایدئولوژی، مشروعیت مردمی، هویت‌سازی، ایجاد انگیزش، عمق‌بخشی فرهنگی، الهام‌بخشی، ارائه الگوی موفق برای مبارزه با سلطه‌گران، دفاع از مظلوم، یاری رساندن به مستضعفین، کسب استقلال ملت‌ها و عدم وابستگی توانسته است در تحولات منطقه‌ای نقش موثر ایفا کند از آنجایی که کارکردهای بسیج فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. رویکرد بسیج مردمی توانسته است در احیای هویت کشورهای اسلامی، اعتماد به نفس مردم و رهایی از تحقیر تاریخی آنان را به خودباوری برساند از این رو تفکر بسیج مردمی در تولید قدرت در کشورهای عراق، یمن، لبنان، فلسطین و سوریه توانسته است در کنار ارتش این کشورها نیروی مکمل ایجاد نماید و مکمل قدرت سخت این کشورها قرار گیرد نظریه با انگیزه‌های ایدئولوژیک (قدرت نرم) و توانایی نظامی (قدرت سخت) نفوذ خود را در منطقه گسترش دهد.

نظریه واقع‌گرایی مورگنتاو نیز بر نقش منافع ملی و قدرت در تعاملات بین‌المللی تأکید دارد. بر این اساس، بسیج مردمی به عنوان نهادی مردمی و انقلابی، با هدف حفظ استقلال ملی، هویت اسلامی و مقابله با مداخلات قدرت‌های فرامنطقه‌ای، به تقویت قدرت ملی و منطقه‌ای کشورهای عضو محور مقاومت پرداخته و تعادل قوا را به نفع ملت‌های منطقه تغییر داده است.

نظریه موازنه قوا، که به ضرورت برقراری تعادل در برابر قدرت‌های سلطه‌گر اشاره دارد، در این چارچوب نقش مهمی ایفا می‌کند. بسیج مردمی به عنوان بازوی مردمی جبهه مقاومت، توانسته است از طریق ایجاد هماهنگی و اتحاد میان گروه‌های مقاومت در کشورهای مختلف، موازنه‌ای در برابر تهدیدهای قدرت‌های فرامنطقه‌ای و متحدان آن‌ها ایجاد کند.

بر اساس نظریه موازنه قوا دولت‌ها بازیگران اصلی در نظام بین‌الملل هستند و بقا و امنیت ملی مهم‌ترین اولویت هر دولت است در نتیجه دولت‌ها تلاش می‌کنند تا از طریق اتحادها یا افزایش قدرت موازنه را به نفع خود تغییر دهند تحولات منطقه غرب آسیا در آغاز قرن بیست و یکم توسط بسیج مردمی کشورهای منطقه مانند حزب الله لبنان، در جنگ ۳۳ روزه حماس و جهاد

اسلامی، در فلسطین در نبردهای ۲۲ روزه، ۸ روزه، ۵۱ روزه و طوفان الاقصی، حشدالشعبی در شکست داعش در عراق، انصارالله یمن در مبارزه با ائتلاف عربی به رهبری عربستان جبهه جدید در مقابل نظام سلطه ایجاد کند که باعث هم‌افزایی قدرت ملی این کشورها شد و معادله یک‌جانبه قدرت را از بین برد و نوعی تغییر موازنه قدرت را بین طرفین ایجاد کرد بسیج مردمی به عنوان قدرت نو ظهور در کنار قدرت سخت کشورهای خود و تقویت محور مقاومت به باز تعریف توازن قوا در منطقه کمک کرد نظریه مورگنتاو بر اهمیت موازنه قدرت تأکید دارد که بسیج مردمی با مقابله با دشمنان مشترک محور مقاومت این موازنه را به نفع کشورهای همپیمان تغییر داده است. رویکردهای امنیتی منطقه‌ای نیز تأکید دارند که امنیت کشورهای یک منطقه به‌طور متقابل به یکدیگر وابسته است و تهدیدات امنیتی باید از طریق همکاری منطقه‌ای مدیریت شوند. بسیج مردمی با تقویت همکاری‌های منطقه‌ای میان گروه‌هایی مانند حزب‌الله لبنان، انصارالله یمن، حشدالشعبی عراق و مقاومت فلسطین، شبکه‌ای از مقاومت منطقه‌ای را تشکیل داده است که علاوه بر تأمین امنیت ملی کشورهای خود، به امنیت جمعی منطقه نیز کمک می‌کند.

این چارچوب نظری نشان می‌دهد که بسیج مردمی، با ترکیب قدرت سخت (نیروی نظامی و دفاعی) و قدرت نرم (ایدئولوژی و ارزش‌ها)، توانسته است نقش مؤثری در تقویت جبهه مقاومت، تغییر معادلات قدرت و ایجاد امنیت پایدار در منطقه غرب آسیا ایفا کند. این ترکیب نه تنها به مقابله با تهدیدات سلطه‌گران فرامنطقه‌ای منجر شده، بلکه زمینه‌ساز تحولاتی اساسی در نظام چند قطبی جهان و بستر ساز و زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی قرار گیرد.

بسیج مردمی در پاسخ به تهدیدهای جدید منطقه‌ای مانند تروریسم مبارزه با گروه‌های تکفیری در قالب جنگ‌های نیابتی، اشغال نظامی به عنوان بازیگری غیردولتی عمل کرده و به امنیت منطقه‌ای کمک قابل توجهی کرده است.

پیشینه تحقیق

پیشینه پژوهش شامل بررسی تحقیقات مرتبط با محور مقاومت، نقش نیروهای مردمی در تحولات منطقه‌ای، و تحلیل نهادهای شبه‌نظامی در خاورمیانه است. از جمله منابع مهم، می‌توان به مقالات پژوهشگران بین‌المللی و منطقه‌ای درباره بسیج مردمی، مطالعات منتشر شده از مؤسسات تحقیقاتی مانند؛ موسسه‌ها و اندیشکده‌های غربی و منطقه‌ای و گزارش‌های رسمی نهادهای دولتی اشاره کرد. اما تحقیق مستقل پیرامون موضوع فوق تاکنون انجام نگرفته است.

قلمرو زمانی و مکانی

قلمرو مکانی این تحقیق کشورهای غرب آسیا از جمله ایران، عراق، سوریه و لبنان، فلسطین و سایر حوزه‌های بسیج است که در آنها بسیج مردمی نقش فعالی ایفا کرده است. قلمرو زمانی نیز از آغاز قرن بیست و یکم تا سال ۲۰۲۵ را شامل می‌شود.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بسیج مردمی با تکیه بر ایدئولوژی انقلاب اسلامی و انسجام اجتماعی، توانسته است نقش محوری در تقویت جبهه مقاومت ایفا کند. این نهاد با ایجاد شبکه‌های ارتباطی و بسیج منابع انسانی، مالی و لجستیکی، ضمن مقابله با تهدیدات خارجی، به شکست طرح‌های مداخله‌جویانه قدرت‌های سلطه‌گر در منطقه کمک کرده است. همچنین، بسیج مردمی در تقویت اقتصاد دانش‌بنیان، توسعه علم و فناوری و تبدیل منابع خام به منابع تولیدی، نقشی کلیدی ایفا کرده است. این اقدامات زمینه‌ساز تغییر معادلات قدرت منطقه‌ای و بسترسازی برای تمدن نوین اسلامی بوده‌اند.

نتایج تحقیق حاکی از آن است که بسیج مردمی به‌عنوان یک نیروی پویا و انعطاف‌پذیر، علاوه بر تقویت امنیت و ثبات منطقه، به توسعه اجتماعی و فرهنگی نیز کمک کرده است. و علاوه بر این نقش بسیج مردمی به عنوان قدرت نرم مکمل قدرت سخت به حساب می‌آید.

یافته‌ها:

بسیج مردمی به‌عنوان یکی از نهادهای اجتماعی و نظامی در جمهوری اسلامی ایران، نقشی کلیدی در تولید قدرت ملی و گسترش آن به سطح منطقه‌ای ایفا می‌کند. این نقش در ابعاد مختلف نظامی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی قابل تحلیل است.

نقش اول: نقش بسیج در قدرت منطقه‌ای

قدرت منطقه‌ای به توانایی یک کشور در تأثیرگذاری بر محیط پیرامونی و مدیریت بحران‌های منطقه‌ای اشاره دارد. بسیج مردمی به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم بر قدرت منطقه‌ای ایران تأثیرگذار بوده است:

الف) ایجاد الگوی موفق مقاومت

۱. بسیج مردمی با ارائه یک الگوی موفق از مقاومت و سازمان‌دهی، الهام‌بخش تشکیل نیروهای مردمی مشابه در منطقه شده است. نمونه‌های برجسته آن، حشدالشعبی در عراق، نیروهای دفاع

ملی در سوریه، جنبش انصارالله در یمن و حزب الله لبنان هستند که همگی از تجربه بسیج ایران الگو گرفته‌اند.

۲. این نیروها به‌عنوان بازوان محور مقاومت در برابر تهدیدات منطقه‌ای مانند تروریسم تکفیری و نفوذ قدرت‌های خارجی عمل می‌کنند. (حسینی، ۱۴۰۰: ۱۱۷)

(ب) تقویت عمق استراتژیک ایران

تفکر بسیج با حمایت از نیروهای مقاومت، به افزایش نفوذ ایران در منطقه کمک کرده است. این نقش به‌ویژه در سوریه، عراق، لبنان و یمن مشهود است.

تقویت قدرت منطقه‌ای ایران از طریق بسیج و نیروهای مشابه، موازنه قدرت را به نفع محور مقاومت تغییر داده و به کاهش نفوذ آمریکا و متحدانش در غرب آسیا منجر شده است.

(ج) مبارزه با تروریسم و بی‌ثباتی منطقه‌ای

نیروهای مردمی تحت حمایت ایران، نقشی کلیدی در شکست گروه‌های تروریستی مانند داعش داشته‌اند. بسیج و نیروهای مشابه توانسته‌اند امنیت منطقه‌ای را در برابر تهدیدات مشترک تقویت کنند.

در مجموع، بسیج مردمی با تکیه بر نیروی انسانی گسترده، ایدئولوژی مبتنی بر مقاومت و شبکه سازمان‌یافته، نقشی اساسی در تولید قدرت ملی و گسترش نفوذ منطقه‌ای ایران و محور مقاومت ایفا کرده است. تقویت آموزش‌ها، افزایش شفافیت و تمرکز بر نقش‌های فرهنگی و اقتصادی نظامی و امنیتی می‌تواند این نقش را بیش از پیش بهبود بخشد. (عبدالملکی، ۱۳۹۲: ۴۳-۴۴)

نقش دوم: مقابله با جنگ‌های نیابتی

نقش بسیج مردمی در مقابله با جنگ‌های نیابتی کشورهای منطقه، به ویژه در غرب آسیا، نقش بسیار مهم و کلیدی بوده است. جنگ‌های نیابتی در این منطقه به دلیل تنش‌های ژئوپولیتیکی و ائتلاف‌های پیچیده قدرت‌ها به یکی از ویژگی‌های بارز منازعات منطقه‌ای تبدیل شده است. بسیج مردمی، که به طور عمده به نیروهایی گفته می‌شود که از سوی دولت‌ها یا گروه‌های مقاومت سازماندهی می‌شوند، در برابر گروه‌های شبه‌نظامی، تروریستی یا نیروهای خارجی که از طرف کشورهای ثالث حمایت می‌شوند، نقش حیاتی ایفا کرده‌اند. به طور کلی، نقش بسیج مردمی در مقابله با جنگ‌های نیابتی را می‌توان از چند جنبه مورد بررسی قرار داد:

۱. مقابله با تروریسم و گروه‌های شبه‌نظامی

بسیج مردمی در کشورهایی مانند عراق و سوریه، به ویژه در برابر گروه‌های تروریستی مانند داعش و النصره، نقشی حیاتی ایفا کرده است. بسیج مردمی در عراق (الحشد الشعبی) و در سوریه قبل از سقوط اسد (نیروهای دفاع ملی سوریه) نقش مهمی در شکست این گروه‌ها ایفا کردند. این نیروها از حمایت مردمی و محلی بهره‌مند شده‌اند و با شناخت دقیق از جغرافیا و فرهنگ منطقه، توانسته‌اند عملیات‌های مؤثری علیه گروه‌های تروریستی انجام دهند. علاوه بر این، بسیج مردمی در مقابله با جنگ‌های نیابتی که از سوی کشورهای خارجی مانند عربستان سعودی یا ترکیه هدایت می‌شدند، توانسته‌اند قدرت نظامی و استراتژیک خود را به نمایش بگذارند. (کال، ۲۰۱۵: ۳۲)

۲. تقویت مقاومت در برابر مداخلات خارجی

جنگ‌های نیابتی، عمدتاً توسط قدرت‌های بزرگ مانند ایالات متحده آمریکا، عربستان سعودی یا ایران، از طریق حمایت مالی و تسلیحاتی از گروه‌های مختلف انجام می‌شود. بسیج مردمی در منطقه به ویژه در سوریه و عراق، به عنوان یک نیروی مقاومت داخلی، در برابر مداخلات نظامی خارجی ایستاده‌اند. این نیروها غالباً از حمایت مردمی و مقامات دولتی برخوردار هستند و در برابر نیروهای خارجی، به ویژه آمریکا و متحدانش، مقاومت می‌کنند. نقش بسیج مردمی در کاهش اثرات مداخلات خارجی و حفظ حاکمیت ملی کشورها بسیار حائز اهمیت است. (لیستر، ۲۰۱۵: ۱۹۷)

۳. ایجاد توازن قدرت و جلوگیری از تجزیه کشورها

جنگ‌های نیابتی معمولاً هدفشان ایجاد بی‌ثباتی و تجزیه کشورها است. بسیج مردمی در مقابله با این تهدیدات، با اتحاد مردم و نیروهای مختلف، توانسته‌اند از تجزیه کشورها جلوگیری کنند. به عنوان مثال، در عراق، بسیج مردمی از خطر تجزیه و ایجاد دولت‌های مستقل کردستان یا داعش جلوگیری کردند. بسیج مردمی به‌ویژه در مبارزه با پروژه‌های خارجی که قصد تضعیف وحدت ملی را دارند، مؤثر بوده است. (هالیدی، ۱۴۰۰: ۲۳)

۴. پشتیبانی از روند سیاسی و دیپلماتیک

بسیج مردمی نه تنها در میدان نبرد بلکه در عرصه‌های سیاسی و دیپلماتیک نیز تأثیرگذار بوده‌اند. در عراق، حضور الحشد الشعبی تأثیر زیادی در تغییر جهت‌گیری‌های سیاسی و نظامی داشت. این نیروها به عنوان یک بازوی نظامی و امنیتی برای دولت مرکزی عراق عمل کرده‌اند و در برابر تلاش‌های بیگانگان برای تحمیل اراده خود به دولت عراق، ایستاده‌اند. علاوه بر این، بسیج

مردمی در تقویت روند مذاکرات سیاسی و دیپلماتیک، به ویژه در زمینه تأمین امنیت، مشارکت دارند. (ناصر، ۲۰۰۶: ۱۴۳)

۵. توسعه قدرت و نفوذ منطقه‌ای

بسیج مردمی در غرب آسیا به ویژه در کشورهای سوریه، عراق، یمن، لبنان (حزب‌الله) و حتی افغانستان (نیروهای بسیج مردمی هزاره) توانسته‌اند به عنوان نیرویی مقاوم و مستقل، نفوذ قابل توجهی در سطح منطقه ایجاد کنند. این نیروها در قالب گروه‌های شبه‌نظامی و ملی به شکلی منظم و مؤثر، در برابر تهدیدات نیابتی دشمنان ایستاده‌اند و نقش مهمی در توازن قدرت و بازدارندگی کشورها در منطقه ایفا کرده‌اند. (روبرز، ۲۰۲۰: ۴۶)

۶. آموزش و تجهیز نیروهای محلی

بسیج مردمی با آموزش و تجهیز نیروهای محلی به افراد بومی، نه تنها قدرت مقابله با نیروهای خارجی و تروریستی را تقویت کرده‌اند، بلکه باعث رشد و تقویت توانمندی‌های دفاعی و امنیتی کشورهای خود شده‌اند. این آموزش‌ها و تجهیزها نه تنها در میدان جنگ بلکه در مبارزه با بی‌ثباتی‌های داخلی و اجتماعی نیز مفید بوده است.

از این جهت نقش بسیج مردمی در مقابله با جنگ‌های نیابتی کشورهای منطقه بسیار حیاتی و پیچیده است. این نیروها با تأکید بر مقاومت ملی، مبارزه با تروریسم و حفاظت از حاکمیت ملی، به مقابله با تهدیدات مختلف از سوی کشورهای خارجی و گروه‌های نیابتی پرداخته‌اند. در عین حال، بسیج مردمی به عنوان نیرویی متحد و محلی، باعث حفظ ثبات و جلوگیری از تجزیه کشورها و حفظ توازن قدرت در منطقه شده‌اند. (سبحانی، ۲۰۱۱: ۹۷)

نقش سوم: تبدیل جبهه مقاومت به محور مقاومت

بسیج مردمی عراق "حشدالشعبی" یکی از ارکان مهم جبهه مقاومت است که نقش حیاتی در تحولات امنیتی، سیاسی و نظامی منطقه غرب آسیا ایفا کرده است. این نیروی مردمی از سوی حکومت عراق تأسیس شد و به مرور زمان توانست به یکی از اجزای اساسی در مقابله با تهدیدات مختلف، به ویژه از سوی گروه‌های تروریستی مانند داعش، تبدیل شود. نقش بسیج مردمی در ائتلاف‌سازی با سایر اضلاع جبهه مقاومت به دلیل ارتباطات گسترده‌ای که با کشورهای مختلف منطقه و گروه‌های مقاومت دارد، بسیار مهم است. ائتلاف حشدالشعبی با حزب‌الله لبنان، انصارالله یمن، فاطمیون و سایر گروه‌های دیگر مقاومت در منطقه موجب تشکیل جبهه منسجم و یکپارچه

را شکل می‌دهد. (سبحانی، همان: ۱۰۶)

نقش هریک از اضلاع مقاومت کشورها و تبدیل آن به محور مقاومت منطقه‌ای اشاره می‌گردد:

۱. تأسیس و شکل‌گیری بسیج مردمی

بسیج مردمی عراق پس از حملات داعش به عراق در سال ۲۰۱۴ و به دنبال فراخوان آیت‌الله سیستانی (مرجع تقلید شیعیان عراق) برای دفاع از کشور، تشکیل شد. این نیروی مردمی از گروه‌های مختلفی شامل شیعیان، اهل تسنن، کردها و مسیحیان تشکیل شده است که با هدف مقابله با تهدیدات خارجی و حفظ امنیت داخلی عراق سازماندهی شدند. (العراقی، ۱۳۹۶: ۲۴۳)

۲. ارتباطات با دیگر اضلاع جبهه مقاومت

بسیج مردمی به عنوان یک نیروی نظامی و مردمی، ارتباطات نزدیکی با دیگر گروه‌های مقاومت منطقه دارد. این ارتباطات به شکل‌های مختلفی در عرصه‌های نظامی، سیاسی و امنیتی نمود پیدا کرده است. (حسینی، ۱۳۹۹: ۳۰)

الف) ارتباط با ایران

یکی از ارکان اصلی بسیج مردمی، ارتباط نزدیک با ایران است. ایران نه تنها به عنوان یک حامی مالی، نظامی و آموزشی، بلکه به عنوان یک هم‌پیمان استراتژیک برای بسیج مردمی شناخته می‌شود. گروه‌های مختلف بسیج مردمی مانند کتائب حزب‌الله، عصائب اهل الحق، و دیگر گروه‌های شیعی عراق از حمایت‌های مستقیم و غیرمستقیم ایران بهره‌مند شده‌اند. این روابط باعث شده که بسیج مردمی نقش مهمی در پروژه‌های مشترک نظامی و اطلاعاتی با ایران ایفا کند. (نجفی، ۱۳۹۸: ۳۰)

ب) ارتباط با سوریه

بسیج مردمی همچنین به طور غیرمستقیم در جنگ سوریه تا قبل از سقوط نظام سوریه حضور داشت. در دوران جنگ داخلی سوریه، نیروهای بسیج مردمی به‌ویژه از گروه‌هایی مانند کتائب حزب‌الله و عصائب اهل الحق برای حمایت از دولت بشار اسد به سوریه اعزام شدند. این حضور نشان‌دهنده پیوندهای عمیق بین گروه‌های مقاومت در عراق و سوریه است و به نوعی ائتلاف استراتژیک میان این دو کشور را تقویت کرده است. (مرکز مطالعات واشنگتن، ۱۳۹۷: ۶۷)

ج) ائتلاف با گروه‌های مقاومت فلسطینی

گروه‌های مقاومت فلسطینی مانند حزب‌الله لبنان و جنبش جهاد اسلامی نیز از ارتباطات با بسیج مردمی بهره‌مند شده‌اند. این گروه‌ها به ویژه در زمینه تبادل اطلاعات، همکاری‌های نظامی و

حتی آموزش‌های نظامی در کنار یکدیگر قرار دارند. با توجه به تهدیدات مشترک در برابر اسرائیل و دیگر قدرت‌های غربی، بسیج مردمی در کنار این گروه‌ها به مبارزه با آن‌ها پرداخته است. (حسینی، همان: ۳۴)

(د) همکاری با حزب‌الله لبنان

حزب‌الله لبنان به‌ویژه در زمینه آموزش، تبادل تجربیات نظامی و حمایت‌های مالی و تسلیحاتی نقش ویژه‌ای در تقویت بسیج مردمی ایفا کرده است. حضور نیروهای حزب‌الله در عراق برای آموزش و هدایت برخی عملیات‌های نظامی از جمله اقدامات مشترک این دو گروه است. (مرکز مطالعات واشنگتن، ۱۳۹۷: ۵۵)

۳. نقش بسیج مردمی در تحولات سیاسی عراق

بسیج مردمی علاوه بر جنبه نظامی، در عرصه سیاسی عراق نیز اثرگذار بوده است. این نیرو توانسته است به‌عنوان یک بازیگر سیاسی مهم در عراق ظاهر شود و حتی در انتخاباتی که در عراق برگزار می‌شود، نقش بسزایی ایفا کند. ارتباطات بسیج مردمی با گروه‌های سیاسی شیعی و سایر احزاب عراقی، باعث شده که این نیرو بتواند در فرآیندهای سیاسی و تشکیل دولت‌های مختلف در عراق دخیل باشد. (جاسم، ۱۳۹۶: ۳۰)

۴. تأثیرات در امنیت منطقه

نقش بسیج مردمی در برقراری امنیت داخلی عراق نقش کلیدی ایفا کرده است، اما از طرفی به دلیل روابط نزدیک آن با ایران و حضور در سوریه، این نیروی مردمی به یک تهدید استراتژیک برای برخی کشورهای غربی و هم‌پیمانان آن‌ها تبدیل شده است. به همین دلیل، بسیاری از کشورهای منطقه نظیر عربستان سعودی، ترکیه و برخی دیگر از کشورهای عربی به این موضوع واکنش‌های منفی نشان داده‌اند.

من حیث‌المجموع بسیج مردمی عراق نه تنها به‌عنوان یک نیروی نظامی و مردمی در داخل عراق بلکه به‌عنوان یکی از ارکان اصلی جبهه مقاومت منطقه‌ای شناخته می‌شود. روابط آن با ایران، سوریه، حزب‌الله لبنان و گروه‌های مقاومت فلسطینی به‌طور جدی در تحولات امنیتی و سیاسی غرب آسیا اثرگذار است. این همکاری‌های متقابل نه تنها توانسته تهدیدات مشترک را کاهش دهد بلکه به‌عنوان یک پیوند استراتژیک میان کشورها و گروه‌های مختلف منطقه‌ای عمل کرده است.

نقش چهارم: نقش بسیج مردمی در منطقه در تقابل با نظام سلطه و صهیونیسم بین‌الملل

۱. نقش بسیج مردمی

بسیج مردمی، به مجموعه‌ای از نیروهای داوطلب مردمی اطلاق می‌شود که برای اهداف سیاسی، نظامی، اجتماعی یا فرهنگی در راستای مقاومت و مبارزه با تهدیدات داخلی و خارجی سازماندهی می‌شوند. این گروه‌ها به‌ویژه در مناطق غرب آسیا، نقشی کلیدی در ایجاد ثبات و مقابله با نیروهای خارجی و سلطه‌طلب ایفا می‌کنند. (قاسمی، ۱۳۹۵: ۱۰)

۲. زمینه‌های فعالیت بسیج مردمی در منطقه

• مبارزه با اشغالگری و تجاوز:

بسیج مردمی در کشورهای مختلف مانند عراق، یمن، سوریه، لبنان و فلسطین به‌عنوان نیرویی مؤثر در مقابله با اشغالگری رژیم صهیونیستی و تجاوز نیروهای نظام سلطه عمل کرده‌اند. این نیروها از حمایت مردمی، اعتقادات دینی و انگیزه‌های ملی برای دفاع از سرزمین‌های خود برخوردارند.

• مقابله با تروریسم:

یکی از مهم‌ترین نقش‌های بسیج مردمی، مقابله با گروه‌های تروریستی تحت حمایت نظام سلطه (مانند داعش) است که در سال‌های اخیر برای بی‌ثبات‌سازی منطقه و تحقق اهداف غرب و رژیم صهیونیستی ایجاد شده‌اند.

عملیات‌های آمرلی، جوف‌الصخر، الرمادی، موصل و ده‌ها عملیات دیگر در عراق اقدامات مستقیم بسیج مردمی عراق یا حشدالشعبی است که علیه نیروهای تروریستی تکفیری به اجرا در آمد.

• توسعه فرهنگ مقاومت:

بسیج مردمی با تأکید بر ارزش‌های دینی و ملی، فرهنگ مقاومت را در میان جوامع تقویت کرده و مانعی در برابر تضعیف هویت اسلامی و عربی توسط نظام سلطه و صهیونیسم ایجاد کرده‌اند. رویکرد سازش بین ساف با رژیم اشغالگر قدس و شکست این روند باعث شد که فرهنگ مقاومت از اواخر دهه ۸۰ میلادی به شکل گسترده‌ای گسترش یابد و معادله فلسطین را وارد مرحله جدیدی کرد که تاکنون سابق نداشت. نمونه‌های عملی از فعالیت بسیج مردمی در منطقه به شرح ذیل عبارتند از:

• عراق:

الحشد الشعبی (بسیج مردمی عراق) یکی از مهم‌ترین نمادهای مقاومت در برابر داعش و دیگر گروه‌های تروریستی است که توسط آمریکا و متحدانش حمایت می‌شوند. این گروه نقش مهمی در آزادسازی مناطق اشغال‌شده عراق و مقابله با طرح‌های تجزیه‌طلبانه ایفا کرده است.

• لبنان:

حزب‌الله لبنان به‌عنوان یک نیروی بسیجی مردمی، از دهه ۱۹۸۰ تاکنون در مقابله با تجاوزات رژیم صهیونیستی نقش محوری داشته است. این گروه توانسته با استفاده از حمایت مردمی و توان نظامی خود، در جنگ‌های مختلف مانند جنگ ۳۳ روزه، شکست‌های سنگینی بر اسرائیل تحمیل کند.

• فلسطین:

گروه‌های مقاومت فلسطینی همچون حماس و جهاد اسلامی به‌عنوان نیروهای بسیجی مردمی، در برابر اشغالگری رژیم صهیونیستی ایستادگی کرده‌اند و در جنگ‌های ۲۲ روزه، ۸ روزه، ۵۱ روزه و ۱۷ روزه و نبرد طوفان‌الاقصی ضربات سختی بر رژیم صهیونیستی وارد کردند. این گروه‌ها علاوه بر مقاومت نظامی، در حفظ هویت ملی فلسطینیان و مقابله با طرح‌های صهیونیستی نقش حیاتی دارند.

• سوریه:

بسیج مردمی سوریه قبل از سقوط دولت بشار اسد در کنار نیروهای رسمی این کشور، در مقابله با گروه‌های تروریستی که توسط کشورهای غربی و رژیم صهیونیستی حمایت می‌شدند، نقش کلیدی ایفا کرده‌اند.

۳. نقش بسیج در تقابل با نظام سلطه و صهیونیسم

• ایجاد قدرت بازدارندگی

نیروهای بسیج مردمی، با ایجاد قدرت بازدارندگی در برابر تهدیدات نظامی رژیم صهیونیستی و نیروهای آمریکایی، مانع از تحقق اهداف توسعه‌طلبانه آن‌ها در منطقه شده‌اند. استراتژی خاورمیانه بزرگ در دهه اول قرن بیست و یکم و استراتژی قدرت هوشمند در دهه دوم این قرن که توسط آمریکا و اسرائیل در منطقه در حال پیاده‌سازی بود توسط بسیج مردمی در منطقه شکست خورد. (ازگلی، ۱۳۹۹: ۱۵)

• افشای سیاست‌های استعماری:

بسیج مردمی با حمایت از افکار عمومی، سیاست‌های استعماری نظام سلطه و صهیونیسم را

افشا کرده و به افزایش آگاهی مردم منطقه کمک کرده‌اند. استراتژی‌ها طرح‌های چون معامله قرن، طرح آبراهام، عادی‌سازی روابط دولت‌های عربی با رژیم صهیونیستی، توسعه‌طلبی اشغال نیل تا فرات و... با تبیین انگیزه‌ها نیات و رویکردهای بسیج مردمی افشا شد. (کریمی، ۱۳۹۷: ۲۳)

• جلوگیری از تجزیه منطقه:

نظام سلطه و رژیم صهیونیستی تلاش می‌کنند کشورهای منطقه را تجزیه کرده و درگیری‌های داخلی ایجاد کنند. بسیج مردمی با اتحاد نیروهای مردمی و تقویت همبستگی ملی، این طرح‌ها را خنثی کرده‌اند. طرح استقلال کردستان عراق توسط مسعود بارزانی که پس از برگزاری رفراندوم و ساز جدائی از دولت مرکزی عراق توسط حشد الشعبی متوقف شد و طرح تجزیه عراق به شکست انجامید. (محمودزاده، ۱۳۹۶: ۱۴۸)

• حفظ محور مقاومت:

بسیج مردمی در کنار کشورهای عضو محور مقاومت، توانسته‌اند جبهه‌ای قوی در برابر برنامه‌های سلطه‌جویانه رژیم صهیونیستی و آمریکا ایجاد کنند و با ایجاد هماهنگی در اهداف، استراتژی‌ها و اقدامات قابلیت‌ها و توانمندی‌های بیشتری را در آینده نزدیک مشاهده خواهد شد. (قاسمی، ۱۴۰۰: ۳۲)

۵. چالش‌ها و نقاط ضعف

• اتهام‌زنی رسانه‌ای:

رسانه‌های غربی و صهیونیستی، بسیج مردمی را به فعالیت‌های تروریستی متهم کرده و تلاش می‌کنند و چهره آن‌ها را در سطح بین‌المللی تخریب کنند.

• کمبود منابع مالی و تسلیحاتی:

برخی از گروه‌های بسیج مردمی به دلیل تحریم‌های اقتصادی و محدودیت‌های بین‌المللی، با مشکلاتی در تأمین منابع مالی و تسلیحاتی مواجه هستند.

• اختلافات داخلی:

وجود اختلافات قومی و مذهبی در برخی کشورها، گاهی مانع از همگرایی کامل نیروهای مردمی می‌شود. در مجموع بسیج مردمی در منطقه غرب آسیا، به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای مقابله با نظام سلطه و صهیونیسم عمل کرده است. این نیروها با تکیه بر حمایت مردمی، توان نظامی و انگیزه‌های دینی، نقشی کلیدی در تأمین امنیت، حفظ تمامیت ارضی و خنثی‌سازی

طرح‌های توسعه طلبانه دشمنان منطقه ایفا کرده‌اند. با وجود چالش‌ها، این نیروها همچنان یکی از مهم‌ترین ارکان مقاومت در برابر سلطه‌جویی و اشغالگری در منطقه هستند. (نیکخواه، ۱۳۹۹: ۴۶)

نقش پنجم: پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی

نقش بسیج مردمی در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی، یکی از مهمترین مباحث در تحلیل و تبیین اهداف انقلاب اسلامی و مسیر توسعه ایران اسلامی است. بسیج مردمی، به عنوان یکی از نهادهای کلیدی جمهوری اسلامی ایران، علاوه بر مسئولیت‌های امنیتی و نظامی، در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نیز تأثیرات گسترده‌ای دارد که این تأثیرات می‌توانند در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی و الگو قرار گرفتن تفکر و فرهنگ بسیجی و تعمیم آن به کشورهای منطقه مؤثر واقع شود. ابعاد نقش مردمی بسیج در پی‌ریزی تمدن اسلامی به قرار زیر است.

۱. ایجاد هویت و فرهنگ اسلامی

بسیج مردمی به عنوان یک نهاد مردمی و اسلامی، نقش عمده‌ای در احیای هویت اسلامی در جامعه ایران و جهان اسلام ایفا می‌کند. این نهاد با ترویج آموزه‌های قرآن کریم، سیره اهل بیت (علیهم‌السلام) و فرهنگ اسلام ناب محمدی، می‌تواند بنیان‌گذار فرهنگی تمدن نوین اسلامی باشد. آموزش و ترویج فرهنگ ایثار، شهادت، اخلاق اسلامی و ایجاد انسجام اجتماعی از جمله وظایف اصلی بسیج در این زمینه است. (عبدالملکی، ۱۳۹۳: ۲۳)

۲. تقویت بُعد اجتماعی و مردمی

یکی از ویژگی‌های بسیج مردمی، سازماندهی و مشارکت گسترده مردمی در امور مختلف است. بسیج در عرصه‌های اجتماعی نظیر کمک به محرومان، امداد رسانی در بحران‌ها، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، و افزایش آگاهی عمومی در مسائل دینی و فرهنگی نقش دارد. این مشارکت مردمی موجب تقویت پیوند میان مردم و نظام اسلامی می‌شود و در نهایت زمینه‌ساز تحولی اساسی در ساختار اجتماعی تمدن نوین اسلامی خواهد بود. (هالیدی، ۱۴۰۰: ۱۳۴)

۳. پیشبرد اقتصاد مقاومتی

بسیج مردمی در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی که از اصول اساسی تمدن نوین اسلامی به شمار می‌آید، می‌تواند با ایجاد فرصت‌های شغلی، توسعه پروژه‌های عمرانی، و حمایت از تولیدات داخلی، نقشی کلیدی ایفا کند. بسیج با استفاده از ظرفیت‌های مردمی در این زمینه می‌تواند به تولید ثروت، رفع مشکلات اقتصادی و کاهش وابستگی به بیگانگان کمک کند و در نهایت، اقتصاد

اسلامی را به سوی استقلال و رشد پایدار هدایت کند. (ساعدی، ۱۳۹۶: ۲۳)

۴. دفاع از آرمان‌های انقلاب اسلامی

یکی از ارکان تمدن نوین اسلامی، دفاع از اصول و آرمان‌های انقلاب اسلامی است. بسیج مردمی به عنوان بازوی اجرایی و مردمی نظام، نقش مهمی در حفظ امنیت داخلی و دفاع از مرزهای کشور و همچنین حمایت از آرمان‌های جهانی اسلام دارد. این نهاد با بهره‌گیری از نیروهای مردمی و آمادگی فکری و عملی، توانسته است از انقلاب اسلامی دفاع کند و زمینه‌ساز گسترش تفکر و اندیشه اسلامی در سطح جهانی باشد.

۵. حمایت از توسعه علم و فناوری

بسیج مردمی علاوه بر نقش‌های فرهنگی و اجتماعی، در عرصه‌های علمی و فناوری نیز وارد شده و زمینه‌های پیشرفت علمی را فراهم کرده است. با تأسیس مراکز علمی و پژوهشی، حمایت از نخبگان علمی و تربیت نیروهای متخصص، بسیج می‌تواند به توسعه علم و فناوری در خدمت تمدن نوین اسلامی کمک کند. این گام‌ها می‌توانند منجر به دستیابی به تکنولوژی‌های نوین و پیشرفت‌های علمی در راستای تأمین نیازهای کشور و جهان اسلام باشند.

۶. گسترش جهاد علمی و فرهنگی

یکی از بخش‌های مهم در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی، جهاد علمی و فرهنگی است. بسیج مردمی با برگزاری دوره‌های آموزشی، کارگاه‌های فرهنگی، و انتشار مطالب علمی و دینی، به گسترش علوم اسلامی و معرفی دیدگاه‌های نوین در حوزه‌های مختلف می‌پردازد. از آنجا که یکی از اهداف تمدن نوین اسلامی، احیای علم و دانش در دنیای اسلام است، بسیج می‌تواند به عنوان نیروی محرکه در این جهاد علمی، فعالیت‌های مؤثری را در سطح جهانی داشته باشد. (بیات، ۱۳۹۲: ۲۳)

۷. حمایت از وحدت اسلامی

تمدن نوین اسلامی نیازمند وحدت میان مسلمانان در سراسر جهان است. بسیج مردمی با گسترش تفکر وحدت اسلامی و تقویت ارتباط میان مسلمانان از مذاهب مختلف، می‌تواند به شکل‌گیری یک جبهه متحد در برابر تهدیدات جهانی کمک کند. از طریق برگزاری کنفرانس‌ها، نشست‌ها و فعالیت‌های فرهنگی، بسیج می‌تواند راهکارهایی را برای مقابله با تفرقه‌افکنی‌های دشمنان اسلام ارائه دهد. و زمینه قطب قدرت جهان اسلام در هندسه قدرت جهانی در تحولات آینده جهانی کمک نماید. (ولایتی، ۱۳۹۵: ۴۳)

در مجموع بسیج مردمی با ویژگی‌های خاص خود، می‌تواند در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، علمی، و سیاسی نقشی برجسته در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی ایفا کند. این نهاد مردمی با تکیه بر آموزه‌های دینی، عقلانیت، معنویت، رشد فضائل اخلاقی، برقراری حکومت مردمی، رشد علم و فن‌آوری، عمران و آبادی رفاه و ارتقاء سطح زندگی مشارکت مردم و استفاده از ظرفیت‌های داخلی، می‌تواند در ایجاد تمدنی مبتنی بر عدالت، استقلال، پیشرفت و هماهنگی در جهان اسلام مؤثر باشد. از این‌رو چگونگی نقش نیروهای بسیج مردمی در پی‌ریزی تمدن نوین اشاره می‌گردد:

نهادهایی مانند بسیج مردمی (حشدالشعبی در عراق)، حزب‌الله لبنان، انصارالله یمن، دفاع وطنی سوریه و حماس که از نیروهای مردمی و مقاومت در کشورهای مختلف جهان اسلام تشکیل شده‌اند، هرکدام به نوبه خود نقشی مهم در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی دارند. این نهادها، به عنوان نمونه‌هایی از بسیج‌های مردمی، در راستای اهداف عالی اسلامی و کمک به ایجاد تمدنی بر پایه اسلام ناب محمدی (ص) فعالیت می‌کنند. در اینجا به بررسی چگونگی تأثیر این نیروها در این فرآیند پرداخته خواهد شد.

۱. حشدالشعبی (بسیج مردمی عراق)

حشدالشعبی، که به عنوان یک نیروی مردمی در عراق تشکیل شد، پس از حملات تروریستی داعش و تهدیدات مختلف علیه عراق، به میدان آمد. نقش این نیرو در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی به شرح زیر است:

- **مقابله با تهدیدات دشمنان اسلام:** حشدالشعبی نقش کلیدی در مقابله با تهدیدات امنیتی در عراق ایفا کرده و موفق به دفع نیروهای تکفیری داعش شد. این اقدامات نه تنها به امنیت عراق کمک کرده بلکه الگویی از مقاومت در برابر دشمنان اسلام را فراهم ساخته است.
- **تقویت هویت اسلامی:** نیروهای حشدالشعبی با ترویج فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت، هویت اسلامی و ملی عراق را تقویت کرده‌اند. این حرکات به بازتعریف ارزش‌های اسلامی در سطح منطقه و تقویت وحدت مسلمانان کمک کرده است.

- **مشارکت در عمران و آبادانی و توسعه کشور:** حشدالشعبی علاوه بر دفاع از امنیت کشور، در مناطق جنگ‌زده به بازسازی زیرساخت‌ها و کمک به مردم فقیر اقدامات عمرانی و آبادانی بهداشت و درمان اقدامات فرهنگی و اجتماعی نیز پرداخته است، که این اقدامات نقش مستقیمی در تقویت

اساس‌های اجتماعی و اقتصادی تمدن نوین اسلامی دارد.

۲. حزب‌الله لبنان

حزب‌الله لبنان یکی از برجسته‌ترین گروه‌های مقاومت اسلامی است که در راستای مقابله با تهدیدات خارجی و حفاظت از حاکمیت لبنان فعالیت می‌کند. نقش حزب‌الله در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی به این صورت است:

• **دفاع از لبنان و مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی:** حزب‌الله با تشکیل یک نیروی مردمی و مقاوم در لبنان، نه تنها از امنیت و تمامیت ارضی کشور خود دفاع کرده بلکه در برابر رژیم صهیونیستی نیز ایستاده است. این مقاومت نماد قدرت و استقلال مسلمانان است و گامی در جهت تحقق آرمان‌های تمدن نوین اسلامی به شمار می‌رود.

• **ارتقای فرهنگی و آموزشی:** حزب‌الله علاوه بر فعالیت‌های نظامی، در حوزه‌های اجتماعی، آموزشی و فرهنگی نیز فعالیت دارد. آموزش‌های دینی و فرهنگی حزب‌الله در ترویج اصول اسلامی، اخلاق جهاد و مقاومت، معنویت سبک زندگی اسلامی و همبستگی اسلامی بسیار موثر است.

• **تقویت وحدت اسلامی:** حزب‌الله با تأکید بر وحدت مسلمانان و همکاری با گروه‌های مختلف اسلامی، به گسترش تفکر وحدت اسلامی و مقابله با تفرقه‌افکنی‌ها کمک می‌کند.

۳. انصارالله یمن

انصارالله در یمن، به عنوان نیرویی مردمی، در برابر تجاوزات خارجی و نیروهای وابسته به بیگانگان ایستاده است. نقش انصارالله در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی به شرح زیر است:

• **مقاومت در برابر استعمار و سلطه‌گری:** انصارالله با مبارزه با رژیم‌های وابسته به بیگانگان، از استقلال یمن دفاع کرده و بر الگوهای اسلامی و اسلامی‌سازی مبارزات خود تأکید کرده است.

• **ترویج عدالت اجتماعی و فقرزدایی:** این گروه با مبارزه با فساد، ترویج عدالت اجتماعی و حمایت از مستضعفان، نقش بزرگی در تحقق اهداف اقتصادی و اجتماعی تمدن نوین اسلامی ایفا می‌کند. (قاسمی، ۱۳۹۵: ۷۲)

• **تقویت ارزش‌های اسلامی:** انصارالله با تأکید بر اصول اسلامی در مقابله با تجاوزات خارجی، به گسترش مفاهیم دینی و فرهنگی کمک کرده و مبارزه با ظلم و فساد را به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر از این تمدن است.

۴. حماس

حماس به عنوان یک گروه مقاومت فلسطینی، نقش برجسته‌ای در مبارزه با اشغالگران صهیونیست دارد. نقش حماس در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی به این شکل است:

• **مبارزه با اشغالگران صهیونیستی:** حماس با ایستادگی در برابر رژیم صهیونیستی، نه تنها از خاک فلسطین دفاع کرده بلکه موجب تحریک و گسترش حرکت‌های مقاومت در سایر کشورهای اسلامی شده است.

• **ارائه الگوی مقاومت اسلامی:** حماس با فعالیت‌های نظامی و فرهنگی خود، الگویی از مقاومت اسلامی را به جهان اسلام ارائه داده و در پی ترویج فرهنگ جهاد، استقلال و مبارزه با ظلم و فساد است. (میرفطروس، ۱۳۹۷: ۸۹)

• **حمایت از مردم فلسطین و حفظ هویت اسلامی:** حماس با خدمات اجتماعی و فرهنگی خود، به مردم فلسطین در برابر تهدیدات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کمک می‌کند و به تقویت هویت اسلامی آنها پرداخته است.

در نتیجه هرکدام از این نیروها در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی نقشی اساسی دارند. آنها با استفاده از قدرت‌های مردمی، ترویج اصول اسلامی، ایستادگی در برابر تهدیدات خارجی، حمایت از عدالت اجتماعی و گسترش فرهنگ مقاومت، به شکلی مؤثر در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی در حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مشارکت دارند. این نهادها به عنوان بازوان مردمی و مقاوم، علاوه بر دفاع از هویت اسلامی، در گسترش مفاهیم عدالت، آزادی و استقلال در جهان اسلام نقشی برجسته ایفا می‌کنند.

نقش ششم: نقش بسیج در زمینه‌سازی ظهور

نقش بسیج مردمی در زمینه‌سازی برای ظهور امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه) یک مسئله کلیدی در فهم حرکت‌های اسلامی معاصر است. بسیج‌های مردمی نظیر حشدالشعبی، حزب الله لبنان، انصارالله یمن، دفاع وطنی سوریه و دیگر نیروهای مقاومت اسلامی در دنیا به‌ویژه در مناطق تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران، به عنوان مهمترین مؤلفه‌های اجتماعی و سیاسی در راستای تحقق هدف نهایی انقلاب اسلامی یعنی ظهور مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه) عمل می‌کنند.

۱. استقرار حکومت مهدوی برقراری عدالت جهانی

یکی از اصول محوری در حرکت‌های مقاومت اسلامی، مبارزه با ظلم و فساد است. امام مهدی

(عجل الله تعالی فرجه) به عنوان منجی جهانی، برای برقراری عدالت و از بین بردن ظلم و فساد در جهان ظهور خواهد کرد. (موسوی خمینی، ۱۳۹۵: ۱۷۶) بسیج مردمی در کشورهای مختلف با تلاش برای استقرار عدالت اجتماعی و مبارزه با استکبار و ظلم، به نوعی زمینه‌ساز ظهور مهدی موعود (علیه السلام) هستند. (جعفری، ۱۳۹۳: ۲۵۴)

• مبارزه با استکبار جهانی: بسیج مردمی از جمله حشدالشعبی، حزب‌الله، انصارالله و دیگر گروه‌های مقاومت اسلامی، همواره در مقابل کشورهای استکباری و اشغالگران ایستاده‌اند. این مقاومت نه تنها در دفاع از سرزمین‌های اسلامی، بلکه در مقابله با ظلم و سلطه‌گری‌های جهانی است. (روحانی، ۱۳۹۷: ۷۸ و حسینی، ۱۴۰۰: ۱۲۳)

• مبارزه با فساد داخلی: بسیج‌های مردمی در بسیاری از کشورهای اسلامی در راستای مبارزه با فساد داخلی و تقویت دستگاه‌های حاکمیتی اسلامی در جهت عدالت اجتماعی فعالیت می‌کنند که همگی از ویژگی‌های دولت مهدوی به شمار می‌روند. (ولایتی، ۱۳۹۰: ۴۲)

۲. وحدت اسلامی و مقابله با تفرقه

ظهور امام مهدی (علیه السلام) در شرایطی رخ خواهد داد که امت اسلامی متحد و یکپارچه باشد. به همین دلیل، یکی از وظایف مهم بسیج مردمی، تقویت وحدت اسلامی در برابر تهدیدات داخلی و خارجی است. این نیروها با تقویت اتحاد میان مسلمانان و مقابله با تفرقه‌افکنی‌های دشمنان اسلام، زمینه‌ساز وحدت جهانی در دوران ظهور هستند. (حسینی شاهرودی، ۱۳۹۶: ۴۳)

• ترویج گفت‌وگو و وحدت اسلامی: بسیج‌های مردمی در کشورهای مختلف، همواره به دنبال ایجاد وحدت میان شیعه و سنی، و گروه‌های مختلف اسلامی بوده‌اند. این وحدت نه تنها در برابر دشمنان مشترک بلکه در راستای تحقق اهداف بلندمدت دینی و مذهبی است.

• مقابله با تفرقه‌افکنی‌ها: نیروهای بسیج مردمی با مقابله با جنگ‌های نیابتی و پروژه‌های تفرقه‌افکنی دشمنان اسلام، توانسته‌اند گام‌های بزرگی در تقویت وحدت مسلمانان بردارند. (پیروندپیری، ۱۴۰۰: ۶۳)

۳. آمادگی نظامی و روحیه جهاد و شهادت

یکی از ویژگی‌های مهم بسیج‌های مردمی، آمادگی برای جهاد و نظم‌دهی به نیروهای مردمی برای دفاع از آرمان‌های اسلامی است. ظهور امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه) به جهاد و مقاومت در برابر ظلم و فساد جهانی نیازمند ترویج روحیه ایثار و شهادت است.

• آمادگی برای قیام جهانی: نیروهای بسیج مردمی با آموزش‌های نظامی و فرهنگی خود، آماده‌سازی نیروهای مردمی برای قیام جهانی امام مهدی (علیه‌السلام) را آغاز کرده‌اند. این آمادگی شامل تقویت روحیه جهادی، تربیت نیروهای مقاوم و در نهایت ایجاد یک نیروی مردمی بزرگ برای حمایت از امام مهدی در هنگام ظهور است. (هاشمی، ۱۴۰۰: ۲۴۰)

• روحیه شهادت‌طلبی و ایثار: بسیج‌های مردمی با تقویت فرهنگ شهادت و ایثار، به‌ویژه در نبردهای ضدتروریستی و دفاع از سرزمین‌های اسلامی، زمینه‌های فکری و معنوی برای آماده‌سازی نسل‌های آینده برای ظهور مهدی موعود (علیه‌السلام) را فراهم می‌کنند.

۴. گسترش فرهنگ دینی و آموزش‌های مهدوی

یکی از ارکان اصلی زمینه‌سازی برای ظهور امام مهدی (علیه‌السلام)، گسترش آگاهی دینی و آموزش مفاهیم مهدویت در سطح جهانی است. بسیج‌های مردمی، به‌ویژه در کشورهایی که تحت تأثیر فرهنگ انقلاب اسلامی ایران هستند، نقش مهمی در ترویج آموزه‌های اسلامی و دینی ایفا می‌کنند.

• آموزش مفاهیم مهدویت: بسیج‌های مردمی در جوامع اسلامی به ترویج و گسترش آگاهی دینی، به‌ویژه مفاهیم مربوط به ظهور امام مهدی (علیه‌السلام) و نشانه‌های ظهور، در قالب برنامه‌های فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ای می‌پردازند.

• تشویق به عمل صالح: بسیج‌های مردمی در تلاش برای ترویج فرهنگ عمل صالح و تقوا به عنوان یکی از ویژگی‌های منتظران امام مهدی (علیه‌السلام) هستند. این حرکت‌ها نه تنها در ایجاد آمادگی برای ظهور مؤثر است بلکه زمینه‌های اخلاقی و روحی لازم برای پذیرش و حمایت از امام مهدی را فراهم می‌سازد.

۵. تقویت هویت اسلامی و ملی

ظهور امام مهدی (علیه‌السلام) در دنیای اسلامی به‌ویژه در دنیای عرب و مسلمانان با تقویت هویت اسلامی و نظام‌های اسلامی مرتبط است. بسیج مردمی در کشورهای مختلف به‌ویژه در منطقه غرب آسیا با تقویت هویت اسلامی، مبارزه با هویت‌زدایی و ترویج فرهنگ اسلامی، یکی از زمینه‌های مهم برای ظهور امام مهدی را فراهم کرده‌اند.

• حفاظت از هویت اسلامی: بسیج مردمی در کشورهای مختلف نظیر عراق، لبنان، سوریه، یمن و فلسطین به مبارزه با تهدیدات فرهنگی و سیاسی پرداخته‌اند که این امر به حفظ هویت اسلامی و ملی این کشورها کمک کرده است.

• تقویت پایه‌های حکومت اسلامی: با تقویت نظام‌های اسلامی و حرکت به سمت تحقق عدالت و اقتدار اسلامی، بسیج‌های مردمی در تقویت نظام‌های دینی که از اصول تمدن نوین اسلامی و ظهور امام مهدی (علیه‌السلام) حمایت می‌کنند، نقش مهمی ایفا می‌کنند.

۳. استنتاج و پیشنهادات

با توجه به تغییرات سریع در حوزه علم و فناوری، تحولات سریع سیاسی و اجتماعی در جهان امروز خصوصاً منطقه غرب آسیا از یک سوء و هزینه‌های سرسام‌آور نظامی، خصوصاً خرید تجهیزات و تسلیحات سنگین اکثر کشورها قادر به تامین آن نیستند و از سوی دیگر قدرت‌های صاحب تسهیلات تامین نمی‌شود و اگر هم تامین شود وابستگی سیاسی و نظامی ایجاد می‌کند و هویت و استقلال ملی کشورها را از بین می‌برد. الگوی بسیج مردمی در تولید قدرت منطقه‌ای و تقویت جبهه مقاومت و تحولات هندسه قدرت، مقابله با جنگ‌های نیابتی، تبدیل جبهه مقاومت به محور مقاومت، نقش بسیج مردمی در منطقه در تقابل با نظام سلطه و صهیونیسم بین‌الملل، پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی، نقش بسیج در زمینه‌سازی ظهور الگوی بسیار مناسب، موفق که با هزینه کم، نتایج فراوان و سودمند را برای کشورها تامین می‌کند و کشورها با الهام از این الگو می‌توانند ضمن حفظ استقلال و تمامیت ارضی به مقابله با تهدیدهای خارجی پیش‌روی جبهه مقاومت بپردازند.

لذا بسیج مردمی با تکیه بر نیروی انسانی گسترده، ایدئولوژی مبتنی بر مقاومت و شبکه سازمان‌یافته، نقشی اساسی در تقویت مقاومت منطقه‌ای و تحولات هندسه قدرت و گسترش نفوذ منطقه‌ای ایران و محور مقاومت ایفا کرده است. تقویت آموزش‌ها، افزایش شفافیت و تمرکز بر نقش‌های فرهنگی و اقتصادی نظامی و امنیتی می‌تواند این نقش را بیش از پیش بهبود بخشد.

همچنین نقش بسیج مردمی در مقابله با جنگ‌های نیابتی کشورهای منطقه بسیار حیاتی و پیچیده است. این نیروها با تأکید بر مقاومت ملی، مبارزه با تروریسم و حفاظت از حاکمیت ملی، به مقابله با تهدیدات مختلف از سوی کشورهای خارجی و گروه‌های نیابتی پرداخته‌اند. در عین حال، بسیج مردمی به عنوان نیرویی متحد و محلی، باعث حفظ ثبات و جلوگیری از تجزیه کشورها و حفظ توازن قدرت در منطقه شده‌اند.

بسیج مردمی در عراق نه تنها به عنوان یک نیروی نظامی و مردمی در داخل عراق بلکه به عنوان یکی از ارکان اصلی جبهه مقاومت منطقه‌ای شناخته می‌شود. روابط آن با ایران، سوریه، حزب‌الله

لبنان و گروه‌های مقاومت فلسطینی به‌طور جدی در تحولات امنیتی و سیاسی غرب آسیا اثرگذار است. این همکاری‌های متقابل نه تنها توانسته تهدیدات مشترک را کاهش دهد، بلکه به‌عنوان یک پیوند استراتژیک میان کشورها و گروه‌های مختلف منطقه‌ای عمل کرده است.

در نتیجه هرکدام از این نیروها در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی نقشی اساسی دارند. آنها با استفاده از قدرت‌های مردمی، ترویج اصول اسلامی، ایستادگی در برابر تهدیدات خارجی، حمایت از عدالت اجتماعی و گسترش فرهنگ مقاومت، به شکلی مؤثر در پی‌ریزی تمدن نوین اسلامی در حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مشارکت دارند. این نهادها به‌عنوان بازوان مردمی و مقاوم، علاوه بر دفاع از هویت اسلامی، در گسترش مفاهیم عدالت، آزادی و استقلال در جهان اسلام نقشی برجسته ایفا می‌کنند.

از این رو بسیج‌های مردمی مانند حشدالشعبی، حزب‌الله، انصارالله، دفاع وطنی سوریه و حماس نقش حیاتی در زمینه‌سازی برای ظهور امام مهدی (علیه‌السلام) دارند. این نیروها با مقابله با ظلم و فساد، تقویت وحدت اسلامی، آمادگی نظامی، گسترش فرهنگ دینی و تقویت هویت اسلامی، به‌طور عملی و معنوی زمینه‌ساز ظهور مهدی موعود (علیه‌السلام) در جهان هستند. بسیج مردمی در این مسیر نه تنها به‌عنوان نیرویی برای مقاومت و دفاع، بلکه به‌عنوان مولفه‌های فرهنگی و اجتماعی در پیشبرد اهداف مهدوی عمل می‌کند.

علاوه بر این بسیج مردمی تنها کارکرد نظامی و یا امنیتی ندارد، بلکه کارکردهای اجتماعی به‌عنوان سرمایه اجتماعی یک کشور در کمک به دولت‌ها و اجرای طرح‌های ضربت خصوصاً در مواقع بحران‌ها و حوادث غیرمترقبه همراه دولت‌ها، بار سنگینی را از دوش دولت و ملت‌ها بردارد و از بروکراسی‌های زاید، سنگین، پرهزینه جلوگیری نماید.

در مقابله با تهدیدات نرم و جنگ‌های ترکیب سرمایه اجتماعی بسیج یکی از بهترین راهکارهای مقابله با طراحان و مجریان جنگ‌های ترکیبی است که با توان مضاعف و چندبرابری نسبت به سازمان‌های مسئول نقش‌آفرینی کند.

- آل کاشف، عبدالسلام (۱۳۹۷)، بسیج مردمی و امنیت ملی در منطقه غرب آسیا، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک.
- امینی، محمد (۱۳۹۹)، مقاومت و بسیج مردمی در سوریه و عراق: بررسی روندها و دستاوردها، تهران: سیاست‌های راهبردی.
- پیرو نذیری، اشرف‌السادات (۱۴۰۰)، نقش بسیج در ایجاد همدلی و انسجام اجتماعی در جامعه، تهران: هفتمین کنفرانس ملی مطالعات.
- جاسم، محمد (۱۳۹۷)، بسیج مردمی عراق و استراتژی‌های مقابله با تهدیدات تروریستی، مطالعات منطقه.
- جعفری، محمدتقی (۱۳۹۳)، مبانی اندیشه مهدویت در اسلام، قم: انتشارات مؤسسه علمی فرهنگی دارالحديث.
- حسینی شاهرودی، سیدمحمد (۱۳۹۶)، حکومت مهدوی و دولت اسلامی، قم: انتشارات دارالکتب.
- حسینی، محمدعلی (۱۴۰۰)، ظهور و بسیج جهانی، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
- روحانی، حسین (۱۳۹۷)، نقش مقاومت‌های اسلامی در تحقق اهداف مهدوی، تهران: نشریه مطالعات اسلامی معاصر.
- ساعدی، فرشاد (۱۳۹۶)، بررسی نقش سازمان بسیج در انسجام ملی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران بر اساس نظریه وفاق ملی امام خمینی^(ره)، همایش بین‌المللی حقوق علوم سیاسی و معارف اسلامی.
- سبحانی، حسن (۱۳۹۰)، آثار استراتژیک بسیج مردمی در خاورمیانه، تهران: انتشارات صراط.
- شریفی، حسین (۱۳۹۷)، حزب‌الله، بسیج مردمی و مقاومت در برابر سلطه‌گری، قم: انتشارات معارف.
- شیرازی، فرزاد (۱۳۹۹)، مفهوم عمق استراتژیک و کاربرد آن در کشورهای خاورمیانه، تهران: انتشارات جنگ و صلح.
- عبدالملکی، هادی و علی محمد احمدوند (۱۳۹۲)، نقش بسیج سازندگی در امنیت پایدار، مطالعات راهبردی بسیج.
- العراقی، علی حسین (۱۳۹۳)، الحشد الشعبی، تحولات و چالش‌ها، بغداد: انتشارات دارالکتاب.
- قاسمی، حسن (۱۴۰۰)، بسیج مردمی و مقابله با تهدیدات خارجی در منطقه، تهران: انتشارات پژوهش‌های امنیتی.
- قاسمی، مژگان (۱۳۹۵)، نقش بسیج و پایگاه‌های مقاومت بسیج در اشاعه فرهنگ اقتصاد مقاومتی، مازندران: کنفرانس بین‌المللی مدیریت.
- کریمی، امیرھوشنگ (۱۳۹۷)، جغرافیای سیاسی و استراتژیک در خاورمیانه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

محمدی‌نیا، رضا (۱۳۹۶)، نقش بسیج منابع ملی در جنگ‌های آینده، علوم دفاعی راهبردی، دوره ۱۵، شماره ۶۹.

محمودزاده، علی (۱۳۹۶)، نقش بسیج مردمی در عمق استراتژیک کشورهای خاورمیانه، تهران: انتشارات نشر جنگ.

موسوی خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۹۵)، ولایت فقیه و بسیج مردمی، تهران: انتشارات، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

میرزایی، حسین (۱۳۹۵)، بسیج و هویت ملی در ایران، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات بسیج.

میرفطروس، احمد (۱۳۹۸)، اندیشه‌های مقاومت، بررسی راهبردهای بسیج مردمی، تهران: انتشارات پیام آزادی.

نادری، علی (۱۴۰۰)، نقش بسیج مردمی در مقابله با داعش، مطالعات امنیتی،

نجفی، حسین (۱۳۹۹)، ائتلاف‌های منطقه‌ای در خاورمیانه: ایران، عراق و محور مقاومت، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

نیکخواه، علی (۱۳۹۹)، نقش بسیج مردمی در تحولات عراق و سوریه، تهران: فصلنامه مطالعات خاورمیانه.

نیل فروشان، عباس؛ نقی زاده، حمید؛ جوانمرد، محمد؛ مهدی جواهری، مهدی (۱۴۰۱)، نقش و کارکرد

بسیج در تحقق انتظام ملی و امنیت داخلی، مطالعات دفاع مقدس، ۸ (۳)، ۹-۳۳.

هاشمی، سیدمحمود (۱۴۰۰)، آمادگی‌های جهانی برای ظهور مهدی (علیه‌السلام)، معارف اسلامی.

هاشمی، مهدی (۱۳۹۶)، جهاد و مقاومت در خاورمیانه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

هالیدی، رابرت (۱۴۰۰)، مقاومت مردمی در خاورمیانه، ترجمه محمد ابراهیمی، تهران: پژوهشکده مقاومت.

ولایتی، علی‌اکبر (۱۳۹۰)، نقش مقاومت اسلامی در تحولات جهان اسلام، تهران: انتشارات موسسه مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

Aymenn Jawad al-Tamimi (2016). "The Role of Popular Mobilization Forces in the Syrian Civil War". Middle East Forum

Charles Lister (2015). "Syria's War and the Syrian Resistance". Oxford University Press

Husayn M (2006). "The Shi'ah of Lebanon and the Politics of Jihad". Columbia University Press.

Leila Fawaz (2013). "The Role of Hezbollah in Lebanon's Political and Security Landscape". Journal of Middle East Politics.

Martin S. Kramer (2016). "Hezbollah's Role in the Syrian Civil War: The Shifting Balance of Power". The Washington Institute for Near East Policy.

Michael Knights (2015). "Popular Mobilization Forces in Iraq: Rise of the Shia Militias". The Washington Institute for Near East Policy.

Sean R. Roberts (2020). "The War on the Uyghurs: China's Internal Campaign Against a Muslim Minority". Princeton University Press.

- Stephen Kal (2015). "Iraq's Sunni Arabs and the Rise of ISIS". Middle East Institute.
- Vali Nasr (2006). "The Shia Revival: How Conflicts within Islam Will Shape the Future". W.W. Norton & Company.
- Yezid Sayigh (2019). "The Iraqi Shia Resistance". Oxford University Press.